

Gespleten natie

Cyprus | Anno 2023

Donderdag 20 april | Zaventem – Paphos – Nicosia 2

Vrijdag 21 april | Nicosia – Kyrenia – Bellapais – Nicosia 4

Zaterdag 22 april | Nicosia – Famagusta – Salamis 16

Donderdag 20 april | Zaventem – Paphos – Nicosia

Laag over zee vliegen we met de avondzon in de rug de enige landingsbaan van [Paphos International Airport](#) aan. Op de heuvels in de verte wuiven een veertigtal windturbines ons een warm welkom toe. Het is half zes wanneer de wielen van het landingsgestel na een vlucht van drie uur en drie kwart de tarmac aantikken. Meteen zetten we onze horloges een uur vooruit. Want dit is Cyprus, hier zijn ze een uur vroeger wakker dan bij ons.

Het is zonnig, er is nauwelijks een wolkje aan de lucht, zelfs in de vooravond wijzen de thermometers nog altijd 19 °C aan. Dat ziet er goed uit. Paphos zelf doet daar nog een schepje bovenop door zich als de *2023 European Capital of Smart Tourism* te presenteren. Dat zouden ze te danken hebben aan inspanningen op het vlak van *Sustainability, Accessibility, Digitalisation* en *Cultural Heritage & Creativity*. Veelbelovend is dat.

Paphos presenteert zich als de '2023 European Capital of Smart Tourism'

Met de bagage in de hand gaan we naar onze contactpersoon op zoek. Een vriendelijke dame, klein van postuur maar met een brede glimlach op het gelaat, staat ons op te wachten. Antonía heet ze. Deze spraakwaterfall, zo zal blijken, kent niet alleen de geschiedenis van Cyprus, maar ook de Griekse mythologie en de oud- en nieuwtestamentische

verhalen op haar duimpje. Bovendien weet ze dat in vlekkeloos Engels te vertolken. Later zullen we vernemen dat ze stilletjes negeert dat we haar naam steevast fout uitspreken. Het is immers Antonía, niet Antónia.

Op de parking worden we door een jolige figuur met een mal groen hoedje begroet. Sean is zijn naam, hij gaat prat op zijn Ierse identiteit, maar woont al twintig jaar op Cyprus. Sean zal zich ontpoppen als een rustige, immer goed geluimde chauffeur met veel

respect voor verkeersdrempels en snelheidsbeperkingen. Sean heeft vele kwaliteiten, maar eentje springt er toch bovenuit – hij zit quasi doorlopend te zingen achter het stuur. Zijn repertoire is indrukwekkend. Helemaal bovenaan staan natuurlijk de Ierse folksongs, maar ook The Flying Pickets staan prominent op zijn *playlist*. Voorts zijn het vooral popsongs uit de jaren zestig die de revue passereren – dat zegt meteen iets over zijn leeftijd. Vaak zijn de songs aan het decor aangepast.

Zien we bijvoorbeeld een stel flamingo's in de verte, dan weerklinkt *Pretty Flamingo* van Manfred Mann door de bus. En zijn hoogst persoonlijke interpretatie van de intro van *Ça plane pour moi* van Plastic Bertrand is een absolute topprestatie. Je kan daar veel van zeggen, maar een ding is zeker – zingende chauffeurs slapen niet achter het stuur.

Even na half acht zetten we er de beuk in. Een rit van twee uur hebben we nu voor de boeg, want Nicosia, de hoofdstad van Cyprus, is de plek waar we de eerste drie nachten zullen verblijven. Dat is ongeveer honderdvijftig kilometer hiervandaan.

Tot 1960 was Cyprus een Britse kolonie, dus rijden de auto's er meestal aan de linkerkant van de weg. Net voor de snelweg het kustgebied verlaat, wijst Antonía rechts in de verte de plek aan waar je de Rots van Aphrodite kan zien. Overdag althans, want intussen is de duisternis ingetreden.

Zingende chauffeurs slapen niet achter het stuur

Wel goed zichtbaar zijn even later de lichtjes van Limassol. De tweede grootste stad van Cyprus is dit, tevens Antonía's woonplaats. Maar ze schroomt zich niet een eerste pijnpunt aan te raken – haar stad is met stip de duurste stad van het eiland. Voor een appartement met zeezicht betaal je er al gauw

1,2 miljoen euro. Gewone Cyprioten kunnen dat niet betalen, rijke buitenlanders wel.

En dan komen vooral de Russen in beeld. Russen die goed in de slappe was zitten, strijken hier graag neer. Met 45 000 zijn ze ondertussen. Dat is erg veel voor een stad met 240 000 inwoners. De Russische kolonie heeft stilaan haar eigen infrastructuur, inclusief Russisch-orthodoxe kerk.

Maar de oorlog in Oekraïne heeft daar verandering in gebracht. De toestroom uit Rusland is tot stilstand gekomen. Nu zijn het vooral rijke Chinezen en rijke Israëli's die het mooie

weer maken. Dat laatste heeft met de recente *troubles* in Israël te maken. Per slot van rekening ligt [Tel Aviv](#) maar 370 km van Larnaca vandaan. Na nauwelijks vijfendertig minuten vliegen ben je er.

[Bijna overal in Nicosia kan je van deze provocatie genieten](#)

Omstreeks negen uur kijken we neer op de kuip waar de hoofdstad [Nicosia](#) in ligt. In de verte, voorbij de stad, ligt het Kyreniagebergte. De bergen zelf zien we natuurlijk niet

in de duisternis, maar wel de enorme lichtreclame die treiterige Turken op een van de uitlopers gebouwd hebben. Stap voor stap gaan alle lichtjes aan, in drie fasen om voldoende aandacht te trekken, tot de Turkse vlag van 425 m op 250 m klaar en duidelijk zichtbaar is. Dan gaan de lichtjes weer uit, heel de nacht door. Bijna overal in Nicosia kan je van deze provocatie genieten.

Het is al bijna half tien wanneer we het hypermoderne [Eleftheriaplein](#) of Vrijheidsplein bereiken, ontworpen door Zaha Hadid, een

Britse architecte van Irakese afkomst. Helemaal onbekend is deze dame voor ons niet, want ook het [Havenhuis](#) op het Zaha Hadidplein in Antwerpen staat op haar naam. Door de smalle straatjes van het oude stadsdeel van Nicosia wandelen we naar het Centrum Hotel, amper honderd meter van het plein. Ze hebben er fruitsap voor ons klaarstaan.

[Top](#)

Vrijdag 21 april | Nicosia – Kyrenia – Bellapais – Nicosia

Ongeveer 180 km lang is ze, de beruchte Groene Lijn die Cyprus en zijn hoofdstad Nicosia in tweeën deelt. Ten zuiden ervan bevindt zich de Republiek Cyprus. Zij wordt door Griekse Cyprioten bewoond en maakt deel uit van de Europese Unie. Ten noorden ervan bevindt zich de zelfverklaarde Turkse Republiek Noord-Cyprus. Zij wordt door geen enkel land erkend, behalve door Turkije.

Een toeval was het niet dat Peter Young een groene pen hanteerde om de lijn op de kaart te tekenen

---

Een toeval was het niet dat de Britse generaal-majoor Peter Young in december 1963 een groene pen hanteerde om de lijn op de kaart te tekenen. Rood zou immers sympathie voor de Turken suggereren, blauw zou

dan weer op een voorkeur voor de Grieken wijzen.

20 juli 1974 was voor Cyprus geen dag als een ander. Het was de dag waarop het Turkse leger het eiland binnenviel en op enkele weken tijd het grondgebied ten noorden van de Groene Lijn bezette. Sedertdien is de Groene Lijn een bufferzone geworden die tot op de dag van vandaag onder het gezag van de Verenigde Naties staat. Op sommige plaatsen is ze amper twintig meter breed, elders is dat zeven kilometer. Turkije heeft alleszins het zekere voor het onzekere genomen en aan 'zijn' kant een stevige barrière van prikkeldraad, betonnen muurdelen, wachttorens, antitankgrachten en mijnenvelden opgetrokken. Aan de Griekse kant zal je tevergeefs naar zulke toestanden zoeken.

Toch zijn er hier en daar nog dorpen en boerderijen die in de bufferzone functioneren. Alles samen gaat het om ongeveer tienduizend mensen. Het dorp [Pyla](#) is zelfs een van de vier dorpen waar Grieks- en Turks-Cyprioten nog naast elkaar wonen. Vreedzaam, naar verluidt. Maar de luchthaven van Nicosia blijft gesloten, want zij bevindt zich volledig in de bufferzone. Al bijna vijftig jaar lang wordt ze enkel nog gebruikt door de helikopters van de Verenigde Naties. Dat is de reden waarom we in Paphos geland zijn, en niet in Nicosia.

Brave toeristen zoals wij mogen de Groene Lijn oversteken en het noorden bezoeken. En dat is precies wat we vandaag en morgen zullen doen. Maar dan moeten we wel enkele voorwaarden naleven. Uiteraard moeten we onze identiteitskaart of reispas mee hebben.

Bovendien moet het voertuig waarmee we ons verplaatsen, een speciale verzekering afsluiten. Want – kijk het maar na op je groene kaart – Europese maatschappijen verzekeren geen voertuigen in Noord-Cyprus. En *last but not least*, we moeten een Turkse gids aan boord nemen. Zodra die er zal zijn, zal ze beladen termen zoals *Turkse invasie* of *Turks bezet gebied* niet meer gebruiken, waarschuwt Antonía. De Turken zagen hun Operatie Attila immers niet als een invasie, maar als een operatie die vrede bracht en de Turkse minderheid in bescherming nam.

Al bijna vijftig jaar wordt de luchthaven van Nicosia enkel nog gebruikt door helikopters van de Verenigde Naties

---

Twintig voor negen. We passeren de Paphos-poort, een brede doorgang door de Venetiaanse stadsmuren die heel Nicosia omringen. Boven op de stadsmuren zien we prikkeldraad en wapperen twee vlaggen broederlijk naast elkaar – de Turkse en de Turks-Cypriotische die daar sterk op lijkt. We rijden dus parallel met de Groene Lijn. Vlaggetjes zien we ook bij een orthodoxe kerk, maar die zijn van een heel andere orde. Die hangen er nog omdat vorige zondag het orthodoxe paasfeest gevierd werd, een week later dan de katholieke tegenhanger.

In 1923 bezegelde het verdrag van Lausanne de situatie. Voortaan was Cyprus een Britse kroonkolonie

---

Ondertussen doet Antonía haar best om ons de heikele politieke situatie waarin haar land terechtgekomen is, duidelijk te maken. In 1878 maakte Cyprus nog steeds deel uit van het Ottomaanse rijk zoals Turkije toen genoemd werd. Maar de Ottomanen hadden het eens te meer met de Russen aan de stok. De Britten, sluw als altijd, wisten de Ottomanen ervan te overtuigen de administratie van het eiland aan de Britten toe te vertrouwen, zo konden de Ottomanen zich volledig op die lastposten uit het noorden concentreren. Aan het statuut van Cyprus zou dat niets veranderen, dat zou Ottomaans blijven. Tot de Eerste Wereldoorlog er aankwam en de Ottomanen in het kamp van de verliezers bleken te zitten. In 1923 bezegelde het verdrag

van Lausanne de situatie. Voortaan was Cyprus een Britse kroonkolonie.

Vijf voor negen. Met een brede glimlach stapt onze Turkse begeleider Ergün Oz aan boord. Op het eerste gezicht is het de kwaadste nog niet. De identiteitsbewijzen van de inzittenden worden verzameld, hij en Antonía verdwijnen uit het zicht. Op een informatiepaneel zien we dat je voor de Turkse verzekering van een huurauto € 20 voor drie dagen neertelt, voor een lokale auto € 25 voor een maand en voor een minibus zoals de onze € 50 voor een maand. Even later rijden

we door een stukje niemandsland van een paar honderd meter. Ook de Turkse grenspost legt ons niets in de weg. We zijn veilig en wel in Noord-Cyprus. Ergün is nergens te bespeuren.

Vijf na negen. Ergün stapt weerom aan boord. Om ons op te halen moest hij de bufferzone oversteken. Maar dat mag je hier alleen met de auto. Dus is hij vanmorgen met zijn auto van de Turkse naar de Griekse zone gereden, heeft zijn auto daar geparkeerd, heeft ons papierwerk in orde gebracht, is met zijn auto achter onze bus van de Griekse

naar de Turkse zone gereden, heeft zijn auto daar geparkeerd en zit nu weer lekker met ons in de bus. Logisch, toch?

Samen met Ergün luisteren we verder naar wat Antonía over de dramatische gebeurtenissen in Cyprus te vertellen heeft. Ten tijde van de Britse kolonie, en dan vooral na de Tweede Wereldoorlog, wilden vele Griekse Cyprioten met Griekenland verenigd zijn. Dat zagen ze immers als hun moederland. De Britten hadden daar geen oren naar. De Turkse Cyprioten zo mogelijk nog minder, want met 17 % van de bevolking vreesden zij als een minderheid in het verdomhoekje te belanden.

Vele Griekse Cyprioten wilden met Griekenland verenigd zijn. De Turkse Cyprioten vreesden in het verdomhoekje te belanden

---

Tussen 1955 en 1959 nam het Grieks verzet hand over hand toe in gewelddadigheid. Griekse Cyprioten beschouwden de verzetslieden als helden, de Britten noemden hen terroristen. Sommigen werden opgehangen, sommige werden levend verbrand, stelt Antonía. Feit is dat de Britten het balorige eiland hartstikke beu waren en het in 1960 zijn onafhankelijkheid gunden. President van de kersverse republiek werd aartsbisschop Makarios. De politieke macht werd verdeeld volgens de verdeelsleutel 70 % Grieks versus 30 % Turks. Bovendien moest volgens de

nieuwe grondwet de vicepresident steeds Turks zijn.

Dat bleek niet werkbaar, want de vicepresident had vetorecht. De grote Cypruscrisis van 1963 – 1964 zat er aan te komen. Makarios kwam met een 13 puntenplan aanzetten, maar dat was vergeefse moeite, aldus Antónia, want de Turkse leiders werkten niet mee. Ergün geeft nog steeds geen krimp.

De Turken zagen Operatie Attila niet als een invasie, maar als een operatie die vrede bracht en de Turkse minderheid in bescherming nam

---

Tien jaar lang haalden talloze vredesinitiatieven niets uit, geweld bleef aan de orde van de dag. Tot in 1974 alles in een stroomversnelling kwam. Jaren voordien, in 1967, had een militaire junta in Griekenland de macht gegrepen. Maar ondertussen was daar wat sleet op gekomen. Om de nationalistische gevoelens wat op te poken, besloot de junta Cyprus in te palmen. Met de stille steun van de CIA. Want Makarios ging al eens in Moskou op bezoek en dat zagen ze in de USA met lede ogen aan. Wie weet waartoe dat gekonkelfoes zou leiden. Een tweede Cuba, en dan nog in de Middellandse Zee, konden de Amerikanen missen als kiespijn.

Zodoende werd op 15 juli 1974 het presidentiële paleis gebombardeerd. Eens de president gedood, zou Cyprus als een rijpe vrucht

in de schoot van de junta vallen. Dat plannetje mislukte, want Makarios bevond zich toevallig in zijn aartsbisschoppelijk paleis.

Maar de Turken hadden nu de aanleiding waarop ze zaten te wachten – het Turkse deel van de bevolking was in gevaar. Vijf dagen later, op 20 juli, landden Turkse troepen op de kusten van Cyprus. Nog eens twee dagen later viel de junta in Athene en werd Griekenland terug een democratie. Maar de Turkse troepen hadden wel een voldongen feit gecreëerd en 37 % van het eiland bezet. 190 000 Grieken uit het noorden lieten have

en goed in de steek en vluchtten naar het zuiden. 50 000 Turken maakten de omgekeerde beweging.

In 1983 zette Rauf Denktaş de kroon op het werk en riep de onafhankelijke Turkse Republiek van Noord-Cyprus uit. Maar in 2003 was hij ook de man die de regels voor de grensovergangen aanzienlijk versoepelde, zodat Cyprioten voortaan vrij makkelijk de grens konden oversteken.

Tijd om het over een andere boeg te gooien. Want Sean heeft intussen de beklimming van het [Kyreniagebergte](#) aangevat. Dat ligt vrij

dicht bij de noordkust van het eiland, de kustvlakte is hier vijf, hooguit tien kilometer breed. Met toppen van zeventhonderd tot duizend meter is dit dus een ideale uitkijkpost om te zien wat er op zee gebeurt.

---

190 000 Grieken uit het noorden lieten have en goed in de steek en vluchtten naar het zuiden. 50 000 Turken maakten de omgekeerde beweging

---

En dat was nodig. Want vanaf de 7e eeuw kwam het gevaar van op zee. Op het Arabische schiereiland was immers een nieuwe wereldmacht tot ontplooiing gekomen. Moslims waren eropuit om een groot deel van de wereld te veroveren. Vanaf 647 leidde dat tot raids van Arabische schepen op de kusten van Cyprus. De piraten daagden uit het niets op, plunderden delen van het kustgebied en verdwenen dan met de noorderzon. Een beetje zoals de Noormannen twee eeuwen later bij ons zouden doen. Om daar greep op te krijgen lieten de Byzantijnen hoog in de bergen een drietal burchten bouwen. Het [Sint-Hilarionkasteel](#) is er daar een van. Het zou niet beletten dat de raids tot in de 10e eeuw bleven duren.

Voor de oorsprong van [Kyrenia](#) – of Girne, zoals de Turken de kuststad noemen – moeten we ver in de tijd terug, heel ver. Meer bepaald naar de 12e eeuw v.Chr. Dat was de tijd dat Grieken zich op Cyprus begonnen te vestigen. De legende wil dat het helden uit de

Kyrenia – Burcht

Trojaanse oorlog waren die daartoe de aanzet gaven, maar waarschijnlijker is dat de Grieken door de rijke kopervoorraden van Cyprus begeistert werden.

De Byzantijnen hebben dit kasteel in de 7e eeuw als verweer tegen de Arabische piraten gebouwd

Her en der verschenen nederzettingen, meestal op de kust, die geleidelijk aan tot machtige stadsstaten uitgroeiden. En die het zo nu en dan met elkaar aan de stok kregen,

net zoals dat in het moederland gebruikelijk was. Alleen als er buitenlands gevaar dreigde, ontstond er een vorm van samenwerking. Alleszins was Cyprus meer dan 3 000 jaar geleden een Grieks eiland.

Blikvanger in Kyrenia is zijn imposante **burcht**. Terwijl we door een parkje wandelen dat ooit een Ottomaans kerkhofje was, wijst Antonía de kleine, oranjegele vruchten van een *loquat* aan. Ons vallen dan weer de vele katten op. De stad lijkt ervan vergeven. Gaandeweg zullen we ervaren dat katten in

Cyprus nooit ver weg zijn. Dat heeft met Helena te maken. Dat was de moeder van de Romeinse keizer Constantijn de Grote. In 396 n.Chr. vroeg ze haar machtige zoon om katten naar Cyprus te sturen, omdat er op het eiland zoveel giftige slangen waren. Overigens zijn katten het eerst in Cyprus gedomesticeerd, stelt Antonía niet zonder trots, vierduizend jaar voor de Egyptenaren. Want in een graf van 9 000 v.Chr. heeft men een kat gevonden die begraven was bij haar baasje.

Ook dit kasteel hebben de Byzantijnen in de 7e eeuw als verweer tegen de Arabische piraten gebouwd. Eertijds was er een ophaalbrug die toegang verleende, tegenwoordig is dat een stenen brug. Een gang van een twintigtal meter door de dikke muur brengt ons op het binnenplein.

Van de Byzantijnse kapel uit de 12e eeuw blijven alleen de muren over. Het belet ons niet het architecturale kleinood te waarderen, met zijn kruisvorm en zijn fraaie koepel. Oorspronkelijk behoorde de kapel niet eens tot het kasteel, maar de Venetianen hebben daar verandering in gebracht. Nadat ze het kasteel in de 15e eeuw opnieuw versterkt hadden, bevond de kapel zich binnen de muren.

Grieken, Romeinen, Byzantijnen, Venetianen... Het begint ons een beetje te duizelen. Maar Antonía brengt opheldering. Van de 4e eeuw tot 1191 maakte Cyprus deel uit

Burcht – Byzantijnse kapel

van het Byzantijnse rijk, in feite de opvolgers van het oude Romeinse rijk. Zeven eeuwen lang hield het Byzantijnse regime stand. En toen ging het in 1191 plots heel snel.

Een bizarre samenloop van omstandigheden leidde er dus toe dat Cyprus bijna drie eeuwen lang door Fransen bestuurd zou worden

Want de Kruisvaarders waren op het toneel verschenen. Tijdens de Derde Kruistocht

werden ze door een storm gedwongen in een van de havens van Cyprus toevlucht te zoeken, meer bepaald in Limassol op de zuidkust van het eiland. Keizer Komnenos van Byzantium dacht daar munt uit te kunnen slaan. Het schip waarop zowel de zus als de verloofde van Richard Leeuwenhart reisden, trachtte hij te kapen om vervolgens een flinke som losgeld te eisen voor beide dames. Dat had hij beter niet gedaan. Met de voeten van Richard Leeuwenhart speelde je niet ongestraft. Richard nam rustig de tijd om eerst Limassol te veroveren, en vervolgens het hele eiland. Komnenos belandde in een kerker, weliswaar – op eigen verzoek – in zilveren ketens.

Maar Richard Leeuwenhart was eigenlijk naar Jeruzalem op weg. Met Cyprus kon hij niets aanvragen. Bovendien had hij dringend geld nodig. Dus verkocht hij 'zijn' eiland aan de Tempeliers. Om dat te kunnen betalen, zagen die zich genoodzaakt zware belastingen te heffen. Natuur-

Burcht – Binnenplein

lijk ging het volk aan het morren en kwamen ze in opstand. Dat was de bedoeling niet. Tempeliers hoorden brave pelgrims op weg naar het Heilig Land te beschermen in plaats van arme boeren te onderdrukken.

Zo kwam Guy de Lusignan in beeld. Die onfortuinlijke Franse edelman zat in zak en as, want de Saracenen hadden hem in 1187 zijn kasteel in Jeruzalem ontnomen. Cyprus als alternatief, dat sprak hem wel aan. In 1192 kocht hij het eiland van de Tempeliers en maakte er zijn koninkrijkje van. Een bizarre samenloop van omstandigheden leidde er dus toe dat Cyprus bijna drie eeuwen lang door Fransen bestuurd zou worden. We danken er de vele gotische kloosters en kathedralen op het eiland aan.

In 1489 wisten de Venetianen Cyprus aan de Fransen te ontfutselen. Het was de weelde van het eiland, maar vooral zijn strategische positie die hen aantrok. Want Venetianen waren volbloed-handelaars. De winsten die te

Reconstructie van
scheepsromp

Amfora's

maken waren op de handelsroutes naar het oosten, in het bijzonder de Zijderoute, waren hun enige drijfveer. Voor Cyprus was het gedaan met de weelde, het eiland werd een wingewest.

Van meet af aan voelden de Venetianen nattigheid. Want de Ottomanen lagen op vinkenslag. Terwijl Arabieren en Perzen al sinds mensenheugenis het Midden-Oosten bevolken, zijn de Ottomanen in feite nieuwkomers. Pas in de 11e eeuw daagde deze Turkse stam uit de steppen van Centraal-Azië op om zich in het gebied te vestigden dat wij tegenwoordig Anatolië noemen.

Een huzarenstukje moet het geweest zijn om de scheepsromp te reconstrueren uit brokstukken die meer dan tweeduizend jaar op de zeebodem gelegen hebben

---

Overall begonnen de Venetianen versterkingen uit te bouwen. We danken er onder meer de dikke muren rond Nicosia en Famagusta aan. Maar het was vergeefse moeite. In 1571 viel de laatste Venetiaanse burcht in handen van de Ottomanen. Vervolgens vestigden 20 000 Turken zich op Cyprus en legden zo de kiem voor de problemen van de 20e eeuw. Drie eeuwen lang deelden de Ottomanen de lakens uit tot, zoals we reeds weten, de Britten vanaf 1878 de controle overnamen.

Een stuk wijzer geworden zetten we onze

Kyrenia – Oude haven

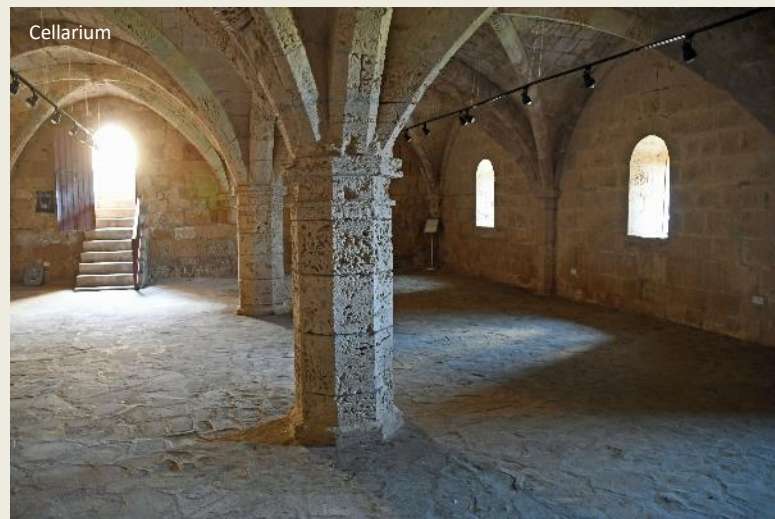
tocht door het kasteel verder. In een galerij verrast Antonía ons met een spectaculaire vondst – een scheepswrak van meer dan tweeduizend jaar oud. Met het kasteel heeft dit wrak niets te maken, het ligt hier omdat het net voor de kust gezonken is. Waarschijnlijk was het van [Rhodos](#) naar Cyprus op weg, via [Kos](#) en [Samos](#). Sommigen denken dat piraten het schip tot zinken gebracht hebben, anderen dat een storm het tachtig jaar oude schip fataal geworden is. Feit is dat een duikende amateurarcheoloog het in 1969 ontdekte.

Een huzarenstukje moet het geweest zijn om de scheepsromp deels te reconstrueren uit brokstukken die meer dan tweeduizend jaar op de zeebodem gelegen hebben. De romp van veertien meter op vier was van Aleppo gemaakt. Meer dan vierhonderd amfora's met wijn waren aan boord, naast olijven en welgeteld negenduizend amandelen. Die laatste blijken perfect geconserveerd te zijn. Hallucinant is de vaststelling dat wetenschappers met grote precisie hebben kunnen bepalen dat ze in 288 v.Chr. geplukt zijn.

Sean dropt ons nu in de oude stad voor een wandeling in de omgeving van de pittoreske oude haven. Het is er relatief druk, maar Antonía spreekt dat tegen. Vandaag wordt het Suikerfeest gevierd, het einde van de ramadan, daarom is er zo *weinig* volk op straat.

Wat ons in het straatbeeld vooral opvalt, is de afwezigheid van vrouwen. Mannen kuieren door de straten, staan

in groepjes te praten, slurpen aan hun theetje in het thee-huis, ... Vrouwen daarentegen zie je niet. Afgezien van enkele bijna volledig gesluierde vrouwen. Maar dat zijn geen Cyprioten, aldus Antonía, dat zijn vasteland-Turken die op bezoek zijn. Want in Cyprus wordt de islam niet zo streng beleefd als elders in het Midden-Oosten – met dank aan de

Bellapais – Iconostase

Britse kolonisator. Sluiers komen hier niet voor, bier en andere alcoholische dranken worden gul geschonken. Twee keer per jaar even in de moskee binnenwippen wordt vaak voldoende geacht. Overigens geldt dat ook voor orthodoxe Griekse Cyprioten. Vaak gaan ze alleen met Pasen en Kerstmis naar de mis.

Eind 8e eeuw werd Byzantium door het iconoclasme geteisterd, een soort Beeldenstorm zoals ook wij die in Vlaanderen in 1566 gekend hebben

---

Niet alleen Guy de Lusignan moest vluchten toen Saladin in 1187 Jeruzalem veroverde, ook de Reguliere kanunniken van het Heilig Graf namen hals over kop de benen. Zij streken een vijftal kilometer hogerop in de bergen rond Kyrenia neer om er een nieuw klooster te bouwen, ver weg van de gevaarlijke kust. *Abbaye de la Paix, Abdij van de Vrede*, noemden ze hun convent. Maar de tijd heeft die naam tot [Bellapais](#) verbasterd.

Spoedig namen Norbertijnen het beheer van het klooster over. Wat we tegenwoordig zien, is vooral door de Lusignans in de 13e en

14e eeuw toegevoegd. Dat het als een gotisch klooster oogt, hoeft dus niet te verbazen. Maar zodra we de kerk betreden, herinnert de indrukwekkende iconostase ons eraan dat dit een Grieks-orthodox klooster was. Prachtig is hij, deze houten wand die de altaaruimte afschermt van de blikken van de gelovigen. Onderaan herkennen we iconen van Christus, Maria, aartsengel Michaël, Sint-Joris... Daarboven komt een rij iconen met twaalf scènes uit het leven van Jezus en helemaal bovenaan de iconen van de twaalf apostelen.

Dat de strenge normen voor iconen uiteindelijk in verstarring van deze kunstvorm uitmondde, nam men erbij

---

Zulke iconen moeten aan strenge regels voldoen, stelt Antonía. Eind 8e eeuw werd Byzantium door het iconoclasme geteisterd, een soort Beeldenstorm zoals ook wij die in Vlaanderen in 1566 gekend hebben. De hamvraag was of de verering van beelden wel of niet een vorm van afgodenverering inhield. Na bijna een halve eeuw kwamen voor- en tegenstanders tot een dubbelzinnig vergelijk

Lampenpoetser

Orchideeboom

– verering van iconen was toegelaten, aanbidding niet.

In het kielzog van de debatten werden ook strenge normen voor de vervaardiging van iconen uitgevaardigd. Er zomaar wat op los schilderen was voortaan uitgesloten. Strenge regels bepaalden hoe elk icoon er moest uitzien. Buitenissigheden zouden zo vermeden worden, was de redenering. Dat dit uiteindelijk in verstarring van deze kunstvorm uitmondde, nam men erbij.

Het Troödosgebergte wordt het schoolvoorbeeld van een ofioliet genoemd

Van de kapittelzaal resten alleen nog de muren. Langs de wand zijn de stenen zitplaatsen voor de monniken nog te zien. Hogerop zien we de plek waar de kamers van de monniken

zich bevonden. Kennelijk is de akoestiek in het refectorium uitstekend, want de ruimte is als concertzaal ingericht, inclusief piano. Ook als decor voor trouwfoto's is de site geëerd. Een jong bruidskoppel laat zich op de meest schilderachtige plekjes vereeuwigen.

Ondertussen hebben dreigende grijze regenwolken zich boven het Kyreniagebergte verzameld, maar regenen zal het niet. Terwijl Sean de terugkeer naar Nicosia inzet, bewandelt Antonía even het geologische pad. Grosso modo bestaat Cyprus uit drie zones, met name twee bergketens – Kyrenia en Troödos – en de Mesaoriavlakte daartussen.

Pakweg 30 miljoen jaar geleden bestond Cyprus niet eens, of, nauwkeuriger gezegd, bevond het zich helemaal onder water. Ongeveer 20 miljoen jaar geleden verscheen het

Troödosgebergte als een eiland aan de oppervlakte. Op het Kyreniagebergte was het toen nog 15 miljoen jaar wachten. Maar daarna ging het vrij snel, want zo'n 1,8 miljoen jaar geleden kwam ook de vlakte tussen beide gebergtes boven water. Cyprus was nu compleet, de woelige geschiedenis van het eiland kon een aanvang nemen.

De oorzaak van dat alles was het Afrikaanse continent dat onweerstaanbaar noordwaarts geduwd werd. Waar het tegen het Europese continent botste, drukte het gesteentelagen naar boven zodat gebergtes zoals de Alpen

ontstonden. Maar dat gebeurde niet overal. Soms schoof een stukje Afrika gewoon over een stukje Europa. Dat was op Cyprus het geval met het Troödosgebergte. Zo kwam een stukje zeebodem open en bloot aan de oppervlakte te liggen. Een *ofioliet* noemt men dat. De vele fossiele vondsten van schelpdieren bevestigden dat het wel degelijk om een stukje zeebodem gaat.

Voor geologen is dat een buitenkans. Want het Troödosgebergte vormt een perfecte dwarsdoorsnede van de gesteentelagen

Noord-Nicosia – Kyreniaport

Noord-Nicosia – Büyük Han

Bougainvillea

Mescit (gebedsruimte) boven şadirvan (fontein)

waaruit een zeebodem opgebouwd is. Normaal zitten die onbereikbaar diep onder het water, hier zijn ze perfect toegankelijk. Zoals de Japanse Fuji vaak als het schoolvoorbeeld van een vulkaan gezien wordt, zo wordt het Troödosgebergte het schoolvoorbeeld van een ofioliet genoemd.

Büyük Han is al meer dan vier eeuwen de grootste karavanserai van Cyprus, volgens sommigen ook de mooiste

Even voor drie arriveren we bij de Kyreniapoort in Noord-Nicosia. Bekijk je Nicosia op een satellietfoto dan valt je oog onmiddellijk op de ronde structuur die de stad omringt. De Venetiaanse stadsmuur is dat, met elf vijfhoekige bastions, eerlijk verdeeld over de landsdelen – vijf in het noorden, vijf in het zuiden en eentje in de bufferzone. Indertijd mochten de toonaangevende aristocratenfamilies van de stad de bouw van een bastion sponsoren en er

Artisanaal werk

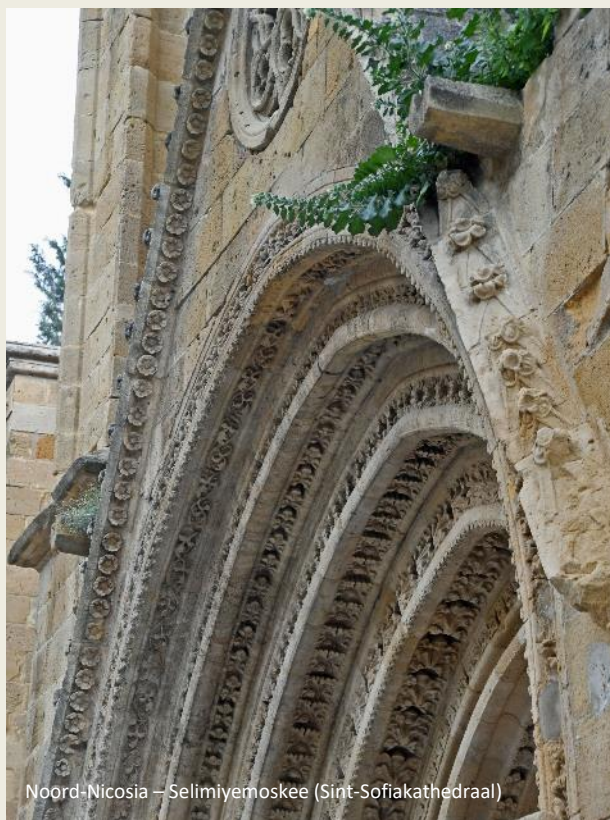
hun naam aan verbinden. Zo is het bastion bij Eleftheria Square naar de familie d'Avila vernoemd.

Voor het moderne verkeer zijn de eeuwenoude stadspoorten veel te klein. Dat hadden de Britten op het einde van de 19e eeuw al begrepen. Aan beide zijden van Kyrenia Gate hebben ze daarom een doorgang gemaakt, zodat de oorspronkelijke poort nu een pietluttig, vrijstaand torengewoelje lijkt waarlangs auto's links en rechts voorbij razen.

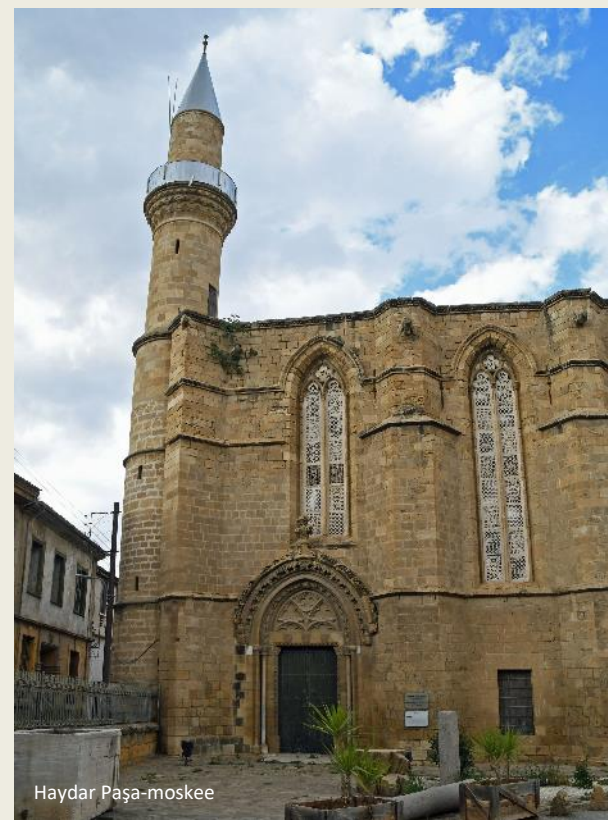
In het parkje staat een purperen orchideeboom, met prachtige paarse bloemen die op orchideeën lijken. Ook de lampenpoetser staat in bloei, zo genoemd omdat hij met zijn vuurrode, borstelvormige pluimen aan het borsteltje doet denken waarmee vroeger petroleumlampen gepoetst werden.

Het is dan ook geen wonder dat de Selimiyemoskee zeer sterk lijkt op zijn tijdgenoot, de Notre-Dame van Parijs

Antonia loodst ons naar Büyük Han, al meer dan vier eeuwen de grootste karavanserai van Cyprus, volgens sommigen ook de mooiste. Centraal staat een *mescit*, een kleine islamitische gebedsruimte. Een merkwaardige constructie eigenlijk, want ze is over een *şadırvan* gebouwd, een fontein die dienstdoet voor rituele wassing.

Noord-Nicosia – Selimiyemoskee (Sint-Sofiakathedraal)

Haydar Paşa-moskee

Eertijds kwamen handelaars op doortocht hier overnachten. Op de benedenverdieping bevonden zich magazijnen, winkeltjes en stallen voor paarden en muilezels, op de eerste verdieping sliepen de gasten. In de jaren negentig is het gebouw gerenoveerd en tegenwoordig zijn er artisanale ateliers en dito winkeltjes ingericht.

De Sint-Sofiakathedraal zou een trekpleister moeten zijn, maar faalt daar al vier jaar in. Want al die tijd is ze gesloten voor restauratie. De bouw begon in 1209, maar toen de Franse koning Lodewijk IX in 1248 tijdens de Zevende Kruistocht een kijkje kwam nemen, waren ze nog niet goed opgeschoten. In arren moede heeft hij dan maar enkele honderden ambachtslui ter beschikking gesteld om de zaak een beetje vooruit te laten gaan. Geen wonder dus dat

Noord-Nicosia – Grenspost

Zuid-Nicosia - Grenspost

Zuid-Nicosia - Lidrastraat

het bouwwerk zeer sterk lijkt op zijn tijdgenoot, de [Notre-Dame](#) van Parijs. Maar vandaag zien we daar helaas niets van, want de kathedraal zit helemaal achter groene doeken verscholen. Eigenlijk mogen we het zelfs geen kathedraal meer noemen, want de Ottomanen hebben twee minaretten toegevoegd, het interieur gestript en er de [Selimiyemoskee](#) van gemaakt.

De aanpalende Sint-Nikolaskerk hebben de Ottomanen dan weer tot een [bedestan](#) omgevormd, een overdekte markt. Ook daar is een einde aan gekomen, want tegenwoordig wordt het gebouw alleen nog voor optredens van dansende derwisjen gebruikt. Een eind verderop is de [Haydar Paşa-moskee](#), oorspronkelijk de Sint-Catharinakerk uit de 14e eeuw, ook gesloten.

Vijftig jaar geleden zijn de aanpalende huizen verlaten, nu staan ze daar, vervallen maar deels gerestaureerd

---

Uiteindelijk dropt Sean ons in de Lokmaci straat. Een eerder bescheiden, verkeersvrij winkelstraatje is dit, dat ons naar een van de twee grensposten leidt waar uitsluitend voetgangers de Groene Lijn mogen oversteken. De bufferzone zelf, deels overdekt, is ongeveer honderd meter breed. Vijftig jaar geleden zijn de aanpalende huizen verlaten,

nu staan ze daar, vervallen maar deels gerestaureerd, want anders loop je het risico dat puin op de hoofden van passanten zou vallen. Aan de Turkse zijde van de [grenspost](#) inspecteren ze onze identiteitskaart nauwgezet, aan de Griekse zijde kijken ze er niet naar om. Zo belanden we in de Lidrastraat, een drukke, brede winkelstraat, bij manier van spreken de Meir van Zuid-Nicosia.

[Top](#)

Eleftheriaplein met 360 Nicosia (links) en Tower 25 (rechts)

Zaterdag 22 april | Nicosia – Famagusta – Salamis

Een blik uit het raam leert ons dat we weerom een zonnige dag in het verschiet hebben. Om half negen vertrekken we met de minibus van Sean. Vandaag zullen we ons eens te meer in het Turkse deel van Cyprus vertonen, meer bepaald in de omgeving van Famagusta. Ooit was dat een van de parels aan de Cyprische kroon. Het was de belangrijkste toeristische bestemming van het eiland, sommigen noemden het zelfs het Las Vegas van de regio. Dat had de stad in de eerste plaats aan haar klimaat en haar goudgele stranden te danken. Overal elders op Cyprus is het zand van de stranden immers grijs, beklemtoont Antonía. Varosha, de nieuwe wijk, groeide tot een lokaal Benidorm uit. Hotels verdrongen elkaar langs de kustlijn. De meest chique hotels konden zelfs Liz Taylor en Brigitte Bardot bekoren.

Ooit was Famagusta een van de parels aan de Cyprische kroon

Aan dat alles kwam een einde toen het Turkse leger in 1974 Cyprus binnenviel. Alleen al in Famagusta sloegen 45 000 Grieken op de vlucht. Ze hadden verwacht te mogen terugkeren, maar tot op de dag van vandaag is dat nog altijd niet het geval. En voorlopig ziet het er niet naar uit dat daar ooit verandering in zal komen.

De naam Cyprus zou van het woord koper afgeleid zijn, omdat het eiland altijd al een belangrijke leverancier van koper geweest is, ook nu nog. Met zijn oppervlakte van 9 240 km² is het iets groter dan de Belgische provincies Antwerpen, Oost- en West-Vlaanderen samen. Volgens Antonía leven er een miljoen mensen. Maar zij rekent de soldaten van de Turkse bezettingsmacht en de ongeveer tweehonderdduizend Turkse settlers niet mee, want, zo zegt ze, het juiste aantal

daarvan is niet bekend. Bij de Verenigde Naties lijken ze dat wel te weten. Daar ramen ze het aantal inwoners van Cyprus op ongeveer 1 207 000.

Voor 80 % bestaat die bevolking uit Griekse Cyprioten. Zij worden tot de oosters-orthodoxe kerk gerekend. Tien procent zijn Turkse Cyprioten, moslims die Turks spreken. De overige tien procent vallen onder diverse religieuze denominaties. Zo zijn er de maronieten die na 2006 vanuit Libanon arriveerden.

Varosha – Zandstrand

Of de Armeniërs die zich na 1915 vooral in Nicosia vestigden. Ten slotte zijn er ook nog rooms-katholieken die doorgaans een link met Venetië hebben.

Voor Grieken is Lefkosia de hoofdstad van het land, voor Turken is dat Lefkoşa. Maar omdat de Fransen die naam niet zo goed konden uitspreken, is internationaal de naam Nicosia ingeburgerd. De hoofdstad telt 350 000 inwoners. Alle buitenlandse ambassades bevinden zich in Zuid-Nicosia, laat Antonía niet na op te merken, in het bezette deel zal je geen enkele ambassade aantreffen.

Honderd hotels boden samen zesduizend bedden aan. Vandaag zijn het alleen spoken die hier nog mogen logeren

---

Gaandeweg maken we nu kennis met het lappendeken aan soevereiniteiten dat Cyprus eigenlijk is. Want de Britten hebben hier nog altijd een flinke vinger in de pap. Nog steeds staan twee militaire bases – [Dhekelia](#) in het oosten en [Akrotiri](#) in het zuiden – volledig onder Brits beheer. Samen vormen ze een *British Overseas Territory* dat ongeveer 3 % van de oppervlakte van het eiland beslaat. Britse militairen leven er autonoom met hun families, met eigen scholen, supermarkten, energiecentrales, luchthavens, zeehavens, ...

Het dorpje Xylotymbou kan ervan meespreken. Normaal zou het in 1974 door de Turkse troepen onder de voet gelopen zijn. Maar het toeval wil dat het helemaal omgeven is door de Britse basis van Dhekelia, een gebied dat de Turken in geen geval mochten betreden. Tegenwoordig vormt Xylotymbou daarom een Griekse enclave in wat het Turkse deel had moeten zijn.

Ter hoogte van het dorpje Achna wordt het nog wat gecompliceerder

---

Ter hoogte van het dorpje Achna wordt het nog wat gecompliceerder. Want Dhekelia bestaat eigenlijk uit twee kernen die door een weg met elkaar verbonden zijn. Die weg vormt een smalle Britse corridor tussen het Turkse deel in het noorden en het Griekse deel in het zuiden. Hier is er dus geen buffer-

zone waar de Verenigde Naties de dienst uitmaken, hier zijn het de Britten die de Grieken en de Turken uit elkaar houden.

En dat is precies de weg die wij volgen. Links zien we de grimmige, bemande wachttorens van de Turken en op tijd en stond een Turkse vlag. Rechts, in het Griekse gebied, is er geen spoor te bekennen van militaire krachtpatserij.

De rode aarde bevat veel ijzeroxide. Het is hier makkelijk om aardappelen te telen. Maar daar hebben de inwoners van Achna niets meer aan. Links in de verte zien we het spookdorpje met zijn kerkje Agias Marinas nog net liggen. Deuren en ramen van de huizen zijn verdwenen, net als de mensen. Toen de Turkse troepen naar het zuiden oprukten, vluchtten ze het nabijgelegen bos in, wachtend tot de rust zou weerkeren en ze naar

hun dorp zouden kunnen terugkeren. Maar dat ogenblik is nooit gekomen.

Twintig voor tien. We arriveren aan de grens-post tussen de Britse *Eastern Sovereign Base Area* en de *Turkish Republic of Northern Cyprus* en zijn nu helemaal door prikkeldraad omgeven. Verscheidene bussen staan te wachten op de vereiste toestemming. Enkele spookhuizen staan leeg en verlaten weg te

kwijnen in het niemandsland. Zoals steeds zijn gewone mensen de dupe als legers er zich mee bemoeien.

Ze vluchtten het nabijgelegen bos in, wachtend tot de rust zou weerkeren. Maar dat ogenblik is nooit gekomen

---

Een taxichauffeur met vijf tekens op zijn nummerplaat verwijdert een witte plakker, zodat vooraan de letter T verschijnt en de nummerplaat plots uit zes tekens blijkt te bestaan. Een Griekse-Cypriotische nummerplaat wordt zo een Turks-Cypriotische nummerplaat.

Weer verzamelt Antonía de identiteitsbewijzen. Dan duikt tot onze verbazing Ergün Oz op, onze vertrouwde chaperon die ook hier met de glimlach met ons mee zal sloffen.

Kennelijk heeft hij aan de Turkse zijde van de Groene Lijn eenzelfde traject afgelegd als wij.

Alleen muizen, ratten en katten wonen er nog, horen we Antonía zeggen terwijl onze blik over de doodse stad glijdt

---

Even na tien rijden we verder. Lang duurt het niet vooraleer Vodafone ons met een sms'je welkom heet in... Turkije. Serres voor tomaten, komkommers, aubergines, ... wijzen erop dat het hier goed boeren is. Maar ook sinaasappels, citroenen, pompelmoezen en granaatappels groeien hier weelderig. Een monument op een rotonde, met heldhaftige Turkse soldaten die klaarstaan om de bevolking te beschermen, ontlokt Antonía een sneer. Ergün geeft geen krimp.

Minutenlang rijdt Sean traag langs een ondoordringbare omheining met daarachter verwilderde huizen, kantoorgebouwen, hotels, een kerk, ..., allemaal leeg en verlaten. Een troosteloos gezicht is het. Alleen muizen, ratten en katten wonen er nog, horen we Antonía zeggen terwijl onze blik over de doodse stad glijdt. Varosha is dit, het stadsdeel van Famagusta dat een halve eeuw geleden nog een bruisende badstad was. Vandaag is het de enige stad die na de invasie van 1974 niet door Turken ingepalmd is. Dat heeft met een VN-resolutie uit 1983 te maken, die stelt dat alleen de oorspronkelijke bewoners zich in de stad mogen vestigen.

Vreemd genoeg heeft de Turkse overheid vo-

rig jaar de teugels wat gelost. In een afgebakend gedeelte is bezoek onder leiding van een gids voortaan toegelaten. Ze hebben er zelfs fonkelnieuwe asfalt voor aangelegd. Nette witte lijnen markeren de fietspaden, de rotonde is verfraaid met een cactusaanplanting. Inderdaad, er zitten stekeltjes aan dit bezoek, want we voelen ons ramptoeristen. Met veel empathie weliswaar, maar toch.

Geheel toevallig arriveren we er samen met Christina. Als 22-jarige was zij een van de 45 000 Grieken die in 1974 Varosha ontvluchtten. Vandaag is ze hier voor de allereerste keer terug, samen met haar dochter en haar kleinzoon. Dat ontgaat Ergün niet. Waarom ze in 1974 niet naar haar stad

is teruggekeerd nadat ze voor de Turkse bombardementen gevlucht was, wil hij weten. Omdat intussen de Turkse soldaten al gekomen waren en hen niet meer doorlieten, antwoordt zij snedig. Het gesprek gaat verder in het Grieks. Want Ergün is zelf ook vluchteling, zo blijkt nu. In 1974 moest hij uit het Griekse Paphos in het zuidwesten vluchten en zich als Turkstalige in het noorden onder de bescherming van het Turkse leger plaatsen. Zo hebben ze elk hun drama en elk hun waarheid.

Vandaag is Christina hier voor de allereerste keer terug, samen met haar dochter en haar kleinzoon

---

Van op enige afstand doen de gebouwen op het eerste gezicht enigszins normaal aan. Dan zie je de wildgroei van gras en struiken, de ramen waaruit het glas gestolen is, de verwilderde zwembaden, de lege gelagzalen, de verroeste torenkraan die werkloos naast een appartementsgebouw in aanbouw staat. Op een afgebladderde brievenbus op een straathoek prijken nog steeds de letters GR, het koninklijke monogram van George VI, de grootvader van Charles III. Ze lopen hier twee virsten achter. Dit is een spookstad.

We wandelen tot aan het strand en kijken uit over een skyline die voor pakweg Benidorm of Blankenberge niet moet onderdoen. Ooit was dit de bekendste badplaats van Cyprus,

Famagusta – 'Toren' van Othello

het goudgele zand was de aantrekkingspool bij uitstek van Varosha. Drie kwart van de Cypriotische hotelcapaciteit was hier gevestigd, honderd hotels boden samen zesduizend bedden aan. Vandaag zijn het alleen spoken die hier nog mogen logeren.

In feite was het een Italiaanse novellist, een zekere Giral di, die het verhaal van Othello en Desdemona als eerste te boek stelde

Even na elf laten we de sinistere plek achter ons. Tegenwoordig is de roem van Famagusta enigszins getaand, geeft Antonia grif toe, maar dat neemt niet weg dat de stad op een geschiedenis van zo maar even 37 eeuwen kan bogen. Want reeds in de 17e eeuw v.Chr. bloeide hier een nederzetting die toen

nog Enkomi heette. Myceense Grieken waren hier neergestreken om handel te drijven, aangetrokken door de bijzonder gunstige ligging van de haven. Net zoals in hun thuisland bouwden ze rond hun stad muren die zo groot waren dat volgens de overlevering alleen cyclopen ze gebouwd konden hebben. Cyclopische stadsmuren dus.

De muren waardoor wij nu de oude stad binnenrijden, zijn van een ander kaliber. Ze zijn in de 16e eeuw door de Venetianen gebouwd, bang als ze waren voor de Ottomaanse dreiging. Volkomen terecht overigens. In 1570 was Nicosia na een belegering van amper 40 dagen in handen van de Ottomanen gevallen. Alleen in Famagusta hadden de Venetianen het toen nog voor het zeggen.

Om de toon te zetten stuurden de Ottomanen alvast het zwaar verminkte hoofd van de

bevelhebber van Nicosia naar Famagusta. Marcantonio Bragadin was er de man niet naar om zich daardoor te laten afschrikken. Met slechts 8 000 man wist hij Famagusta elf maanden lang tegen een Ottomaanse overmacht van 200 000 soldaten te verdedigen.

Pal tussen een Venetiaans paleis en een Venetiaanse stadsmuur bevindt zich een Franse kathedraal die eigenlijk een moskee is

Famagusta – Ingang van het Venetiaans koninklijk paleis

Kathedraal met minaret

Lala Mustafa Paşa-moskee (Sint-Niklaaskathedraal)

Toen de stad zich in augustus 1571 uiteindelijk gewonnen gaf, kende de wraak van de Ottomanen geen grenzen. Bragadin werd gevangen genomen, zijn neus en oren werden afgesneden en twee weken later werd hij levend gevild.

De Sint-Nicolaaskathedraal is een van de mooiste voorbeelden van de rayonante gotiek

---

Wie dacht dat het weerzinwekkende verhaal daar eindigt, komt bedrogen uit. Als een macabere trofee werd de huid met katoen en stobalen opgevuld, met de insignes van kapitein-generaal getooid en naar Constantinopel gestuurd om aldaar permanent tentoongesteld en bespot te worden.

De Ottomanen hebben er de Lala Mustafa Paşa-moskee van gemaakt

---

Dat was buiten de moed van een Venetiaanse slaaf gerekend, die de huid tien jaar later wist te ontvreemden en aan de Venetiaanse ambassade te bezorgen. Uiteindelijk belandde het weefsel als een lugubere relikwie in een urne in de [Santi Giovanni e Paolo-basiliek](#) in Venetië. Daar kan je nog steeds de monumentale graftombe van Bragadin zien, evenals de bewuste urne. Soms is

de werkelijkheid straffer dan de verbeelding.

Sean dropt ons nabij de ruïnes van de Latijnse [Sint-Joriskerk](#), een gewezen rooms-katholieke kerk. Samen wandelen we naar de [Othellotoren](#), in feite geen toren maar een volwaardig kasteel met vier ronde hoektorens. Haar naam ontleent de plek aan *The Tragedy of Othello, the Moor of Venice*, een toneelstuk dat Shakespeare omstreeks 1603 schreef. Daarin verwijst hij naar *a seaport in Cyprus*. Een omschrijving die vaag genoeg is om het bewuste kasteel om het even waar te situeren. Dus waarom niet in Famagusta?

In feite was het een Italiaanse novellist, een zekere Giraldi, die het verhaal van Othello en Desdemona als eerste te boek stelde. Dat deed hij een veertigtal jaar voor Shakespeare, laat Antonía niet na te beklemtonen. Een waar gebeurd verhaal overigens, voegt ze eraan toe.

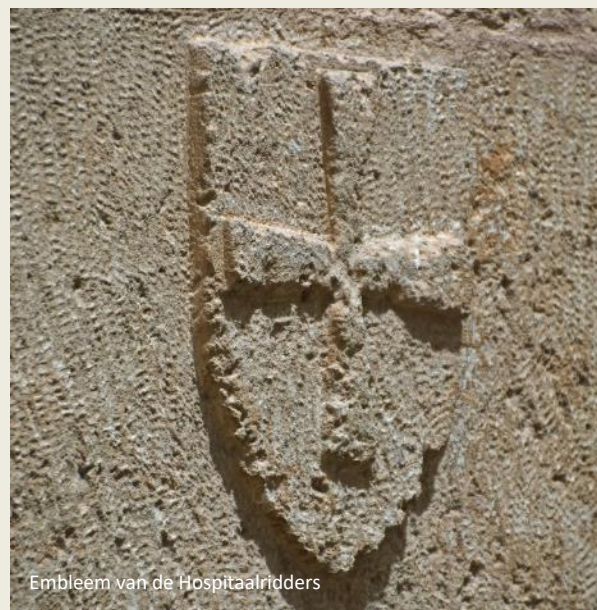
De Tweelingkerk vormt een blijvende getuigenis van de eeuwige rivaliteit tussen de Tempeliers en de Hospitaalridders

---

Centraal in de oude stad staat de [Sint-Nicolaaskathedraal](#), een van de mooiste voor-

Tweelingkerk

Embleem van de Hospitaalridders

beelden van wat men later de rayonante gotiek of hooggotiek is gaan noemen. Waar we gisteren in Bellapais nog een 13e-eeuws klooster zagen waar zonlicht met moeite de binnenruimtes bereikt, is deze kathedraal uit het begin van de 14e eeuw een feest van licht en transparantie. Zonnestralen vallen royaal door de grote gotische ramen naar binnen en brengen licht tot in de kleinste hoekjes.

Dit is de plek waar koningen in hun hoedanigheid van Koning van Jeruzalem gekroond werden – in hun hoedanigheid van Koning van Cyprus werden ze in Nicosia gekroond. Dit is ook de plek waar het verdrag getekend is waarmee Frankrijk het eiland aan Venetië overdroeg. Zelfs koningen zijn in deze kerk begraven, onder meer Jacques II.

Met drie portalen, twee hoge torens, indrukwekkende gevelspitsen en een fraai roosvenster lijkt het wel alsof we naar een gotische kathedraal in Noord-Frankrijk staan te kijken. Maar de minaret die tegen de noordelijke toren geplakt is, kunnen we niet negeren. Dit is geen kathedraal meer, de Ottomanen hebben er een moskee van gemaakt, de Lala Mustafa Paşa-moskee.

Het interieur van de kerk hebben ze daartoe volledig gestript. De marmeren dekplaten zijn opgebroken, de graven leeggemaakt, de menselijke resten wie-weet-waar weggegooid. Een bizarre ervaring is het wanneer we het kerkinterieur betreden, met de vloer helemaal met tapijten bedekt en een mihrab en een minbar tegen de zuidelijke wand. Voor het overige is de ruimte volledig leeg.

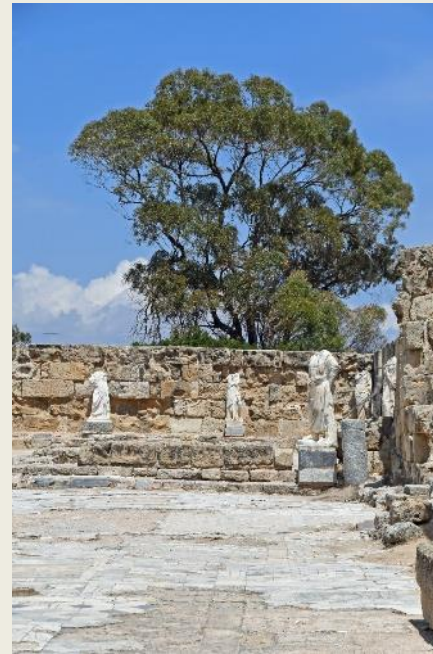
Achteraan links wordt een piepkleine ruimte door een groen scherm omsloten. Daar mogen de vrouwen bidden.

Aan de overkant van het plein treffen we de ruïnes aan van het Venetiaanse [Palazzo del Provveditore](#). Vreemd toch, hoe zich hier pal tussen een Venetiaans paleis en een Venetiaanse stadsmuur een Franse kathedraal bevindt die eigenlijk een moskee is.

De [kerk van Sint-Petrus en Sint-Paulus](#) uit de 14e eeuw mag dan gesloten zijn, ze weet nog steeds te imponeren met haar monu-

mentaal voorkomen. Antonía troont ons nog even mee naar de [Tweelingkerk](#), een zeer toepasselijke naam voor twee kerken die netjes naast elkaar gebouwd zijn, links de kerk van de Tempeliers, rechts die van de Hospitaalridders. Beide zijn aan de Heilige Johannes gewijd, beide zijn in de 13e eeuw gebouwd. Nu vormen ze een blijvende getuigenis van de eeuwige rivaliteit tussen beide ordes.

Een bruisende stad moet het geweest zijn, dit middeleeuwse Famagusta. Van haar wordt gezegd dat ze 365 kerken binnen haar muren telde. Een kerk voor elke dag van het jaar dus. Eens de Ottomanen de stad ingenomen hadden, trad echter het verval in. De oorspronkelijke bevolking werd verdreven, maar

voldoende Turkstaligen aantrekken om de stad nieuw leven in te blazen, dat lukte niet.

Meer dan dertig eeuwen scheiden het middeleeuwse Famagusta van zijn voorganger uit de bronstijd. [Enkomi](#), zo heette de nederzetting die hier in de 17e eeuw v.Chr. door Myceense Grieken gesticht werd. Zes eeuwen lang zette ze hier de toon, tot ze in 1050 door een aardbeving verwoest werd. Voortaan zou [Salamis](#) hier de lakens uitdelen, een nederzetting die in de 12e eeuw v.Chr. gesticht was. Dat is precies de plek waar wij nu naar op weg zijn, meer bepaald het Salamis zoals de Romeinen dat in de eerste eeuwen van onze tijdrekening gekend hebben.

Dat het theater aan Dionysos gewijd was, blijkt uit het marmeren altaar midden op de orchestra

---

Toch dateert het imposante [theater](#) al van de 5e eeuw v.Chr. Vijftienduizend toeschouwers konden er plaatsnemen, indertijd was het immers veel groter dan wat nu rest – 55 rijen in plaats van de huidige 18. Dat het theater aan Dionysos gewijd was, blijkt uit het marmeren altaar midden op de *orchestra*, de cirkelvormige ruimte waar de actie zich afspeelde.

Antonía schetst het verloop van een vertoning. Eerst werden op het altaar dierenoffers

aan Dionysos gebracht. Dan verschenen dansers op de *orchestra*, een vijftigtal knapen die rond het altaar dansten. Aanvankelijk bestond de opvoering uit niet meer dan een dialoog tussen de leider van de dansers en een acteur die op het podium achter de *orchestra* plaatsgenomen had. Daar kunnen wij nu niets meer van zien, want het podium is ingestort, waarschijnlijk door een aardbeving, en de stenen zijn voor de bouw van christelijke basilieken gebruikt.

Later kwam er een tweede acteur ten tonele, en zelfs een derde. Ook toen er meer dan drie toneelrollen waren, bleef het aantal acteurs tot drie beperkt. Ze moesten zich dan maar omkleden. Hetzelfde gold voor vrou-

wenrollen. Ook die werden door mannen gespeeld.

Van de *palaestra*, de sport- en spelarena waar atleten trainden, resten nu alleen nog hoge pilaren met fraaie Korinthische kapitelen. Zij vormden de zuilengalerij die de centrale open ruimte omringde. Niet alleen atleten, ook gewone Romeinse burgers hechtten veel belang aan een verfijnde lichaamssculptuur, in het bijzonder in de keizertijd. [Thermische baden](#) waren er in overvloed in elke stad.

Zo ook in Salamis. We wandelen tussen de muren van wat ooit het frigidarium was, het koudwaterbad. Op een van de bogen die de millennia overleefd hebben, herkennen we

Salamis – Palaestra

de restanten van een primitief fresco. Het dateert uit de 3e eeuw en is daarmee het oudste bekende fresco van Cyprus. Het stelt de mythe van de jonge Hylas voor, een zeer aantrekkelijke knaap die door nimfen in het water gelokt werd en begrijpelijkerwijze nooit meer terugkeerde.

zodat ook de wanden warm aanvoelden. Om het water op temperatuur te brengen werden houtvuren gebruikt, een arbeidsintensieve bezigheid waarvoor slaven ingezet werden. In het caldarium, een ruimte vergelijk-

baar met een hedendaagse sauna, herkennen we op het plafond nog de steentjes van een mozaïek.

Tijdens het baden doorliepen de Romeinen een voor een al deze ruimten – van koud naar warm en omgekeerd. De bedoeling was de

poriën van de huid beurtelings te openen en te sluiten, wat de huid zacht en soepel maakte en de doorbloeding bevorderde.

Baden gebeurde overigens apart voor vrouwen en voor mannen. Aanvankelijk toch. Want gaandeweg verwaterde het systeem. Dat moet weldenkende burgers behoorlijk verontrust hebben, want in het begin van de 2e eeuw zag keizer Hadrianus zich genoodzaakt een wet uit te vaardigen die gemengd baden verbood.

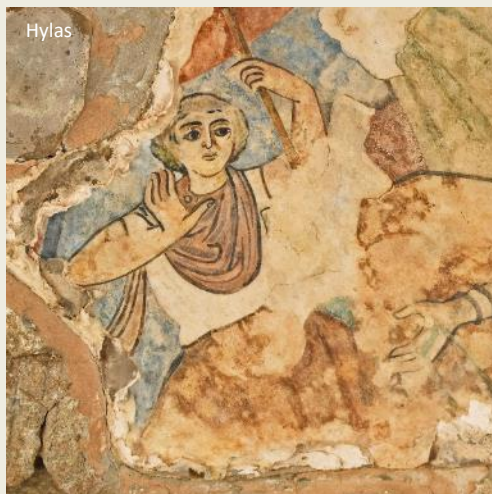
Thermen waren bij uitstek een sociale bedoening. Je kwam er om de laatste nieuwsjes te horen en de laatste roddels te verspreiden. Het mag vreemd lijken, maar dat gold ook voor de latrines. Van enige vorm van privacy was daar geen sprake, op vijfenveertig zitplaatsen kon je gezellig naast elkaar plaatsnemen. In feite was dat handig, want je mag aannemen dat Romeinen nooit voor het toilet moesten aanschuiven. Doorgaans bevonden de latrines zich dicht bij de thermen, want het afvalwater van de thermen werd voor de spoeling gebruikt.

Het fresco met de jonge Hylas dateert uit de 3e eeuw en is daarmee het oudste bekende fresco van Cyprus

---

In het tepidarium, het warmwaterbad, is de structuur van het hypocaustum nog goed te herkennen. De vloer rustte op pilaartjes van bakstenen, zodat ovens hete lucht in de open ruimte onder de vloer konden blazen. Buisjes in de muren voerden de warmte bovendien de hoogte in

Hylas

Tepidarium met hypocaustum

In het tepidarium, het warmwaterbad, is de structuur van het hypocaustum nog goed te herkennen

---

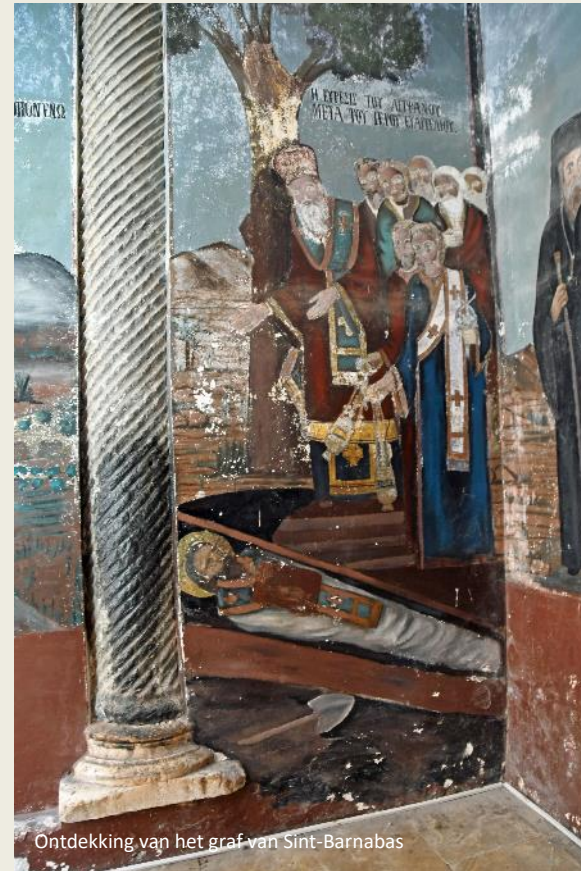
Drinkbaar water werd in een enorme cisterne verzameld. Dat water werd via een aquaduct aangevoerd, nota bene uit het verre Kyreniagebergte, hier honderd kilome-

Peulen van de Johannesbroodboom

Kapel van Sint-Barnabas

Ontdekking van het graf van Sint-Barnabas

ter vandaan, bevestigt Antonía. Een verbluffende prestatie moet dat geweest zijn, kennelijk waren de Romeinse ingenieurs van geen kleintje vervaard.

De sarcofaag zou het lichaam van Barnabas bevatten, de patroonheilige van Cyprus

Het is een beetje winderig op het terras tijdens de lunch, maar het fantastische uitzicht over de diepblauwe zee maakt

Sarcofaag van Sint-Barnabas

veel goed. Uit het parkje achter het restaurant klinkt luide muziek. Tientallen gezinnen zijn er onder de bomen neergestreken om te picknicken, te barbecueën, te zingen, te dansen. Het herinnert ons eraan dat het Suikerfeest een meerdaagse belevenis is.

Door een open, winderige vlakte rijden we onze volgende bestemming tegemoet. Links in de verte wijst Antonía een kunstmatige heuvel tussen de velden aan. Een koningsgraf moet dat geweest

zijn, te oordelen naar de overblijfselen van een strijdswagen en van paarden die men er aantrof. Al in de 8e eeuw v.Chr. beschreef Homerus in zijn Ilias een dergelijke wijze van begraven. Maar het is niet het enige graf in deze omgeving. Her en der verspreid tussen de velden kan je hier diverse graven uit de tijd der Myceense Grieken aantreffen. En dat brengt ons bij de reden van ons bezoek. Want in een van die graven is het lichaam van de heilige Barnabas ontdekt, de patroonheilige van Cyprus.

Op de borst van het lichaam van Barnabas lag een kopie van het evangelie volgens Matteus

Dat Barnabas indertijd met zijn christelijke prediking in de omgeving van Salamis veel succes boekte, was niet naar de zin van lokale joden. Toen ze er genoeg van hadden, sleepen ze hem uit de synagoge en stenigden hem ter dood. Zijn lichaam wierpen ze in een van de anonieme Myceense graven. Dat moet omstreeks 57 n.Chr. gebeurd zijn. De eeuwen gingen voorbij, Barnabas belandde een beetje in de vergetelheid.

Tot aartsbisschop Anthemios van Cyprus in 478 een droom kreeg – of moeten we het een visioen noemen? Want het was Barnabas himself die in beeld kwam en hem de plaats van zijn graf onder een johannesbroodboom aanwees. 's Anderendaags trok Anthemios er meteen op uit en inderdaad,

op de bewuste plek vond hij het graf met het stoffelijke overschot. Meer nog, op diens borst lag een kopie van het evangelie volgens Matteus.

Dat volstond om van de Kerk van Cyprus een autocefale kerk te maken, net zoals bijvoorbeeld Constantinopel en Antiochië

Prompt trok Anthemios met het kleinood naar keizer Zeno in Constantinopel. Want de vondst betekende dat de Kerk van Cyprus door een van de oorspronkelijke volgelingen van Jezus gesticht was. Dat volstond om er een autocefale kerk van te maken, net zoals bijvoorbeeld Constantinopel en Antiochië. Voor Cyprus betekende dit dat het eiland

voortaan een patriarch kreeg die geen kerkelijk gezag boven zich hoefde te dulden – een eigen ‘paus’ als het ware. Voor Anthemios betekende dit dat hij voortaan een purperen gewaad mocht dragen, over een koninklijke scepter mocht beschikken en zijn documenten met rode inkt mocht ondertekenen – voorrechten die uitsluitend aan de keizer en de patriarchen voorbehouden waren. Ieder een blij dus.

Sean dropt ons bij het [klooster van Barnabas](#). Een kleine dreef leidt ons naar de kapel die over het graf van Barnabas gebouwd is. Ze is pas in 1954 gebouwd nadat een eerdere kapel gesloopt was. Toeval of niet, er staat een johannesbroodboom bij de kapel. De zaadjes

van die boom, in het Grieks *keration* genoemd, zijn in de antieke wereld tot een standaard uitgegroeid om het gewicht van kostbare materialen zoals goud of diamant te bepalen. Want de zaadjes hebben de merkwaardige eigenschap om steeds precies evenveel te wegen, met name 0,2 gram, ongeacht van welke boom of uit welke regio ze afkomstig zijn. Het woord karaat zou van het Griekse *keration* afkomstig kunnen zijn.

Binnen dalen we een stenen trap af naar een crypte met twee grafkamers. In een van de twee staat een sarcofaag met een doek erover. Die zou het lichaam van Barnabas bevatten. In de loop der eeuwen hebben veel pelgrims deze plek bezocht.

Het klooster en zijn kerk zijn niet meer in gebruik. Drie monniken beheerden de gebouwen, maar zijn na de Turkse invasie in 1974 door de overheid langzaam maar zeker weggepest. Tegenwoordig huisvest de kerk een uitgebreide verzameling iconen, hoofdzakelijk uit de 20e eeuw. In de lokalen rond de kloostergang is een museum ondergebracht dat met zijn objecten een periode van meer dan zeventuizend jaar overspant – van het neolithicum tot de hellenistische periode.

De zaadjes van de johannesbroodboom werden in de antieke wereld gebruikt om het gewicht van kostbare materialen te bepalen

---

Interessant zijn de licht beschadigde fresco's in een zijkapel. Zij beelden de verschillende fasen van de legende uit – het visioen van de aartsbisschop, de vondst van het lichaam van Barnabas, de overhandiging van de tekst van het evangelie volgens Matteus aan keizer Zeno, de nieuwbakken patriarch die zijn ambt als hoofd van de autocefale kerk uitoefent.

Even na half vier zetten we de terugweg in via dezelfde weg als vanmorgen. Via de Britse corridor tussen de Griekse en de Turkse zone dus. Aan de Turkse grenspost worden onze documenten zoals gebruikelijk grondig gecontroleerd.

Jaak Palmans
© 2023

Lees het vervolg in (2/4)
[Door engelen gebouwd](#)

Even later staan we voor de Britse controlepost. Terwijl ze ons hier vanmorgen ongemoeid lieten, worden we nu wel gecontroleerd. Smokkelwaar, daar zijn ze naar op zoek, in het bijzonder sigaretten. Een douanier komt aan boord poolshoogte nemen, werpt een blik op onze identiteitskaarten en onze gezichten en komt tot de conclusie dat we voorbeeldige burgers zijn. Veiligheids-halve inspecteert hij toch nog even de koffer-ruimte onder de bus. Je weet maar nooit.

Even later zijn we op weg naar [Larnaca](#) in de Griekse zone.

[Top](#)

Kerk van Sint-Barnabas – Iconostase